

CULTURE

APRIL 2017

Handwerkgeheimen

Gebreide muts uit 16de-eeuws Dordrecht draagt bij aan internationaal onderzoek

JANE
MALCOLM-
DAVIES

Het archeologiedepot in het Dordtse Stadsdepot herbergt bijzondere schatten. Onopvallende voorwerpen vaak, maar met een verrassend verhaal. Een versleten 16de-eeuws mutsje dat bij een opgraving tevoorschijn kwam, is zo'n schat. Dankzij een bericht op de Facebook-pagina van Dordrecht Ondergronds trok het mutsje de aandacht van Jane Malcolm-Davies, die aan de Universiteit van Kopenhagen onderzoek doet naar vroegmoderne breitechniek. Enige tijd geleden bezocht Jane het depot. Het gebreide mutsje uit Dordrecht speelt inmiddels een hoofdrol in haar onderzoek.

Gebreide muts, 16de eeuw
Dordrecht, collectie Archeologie

Portret van een 16de-eeuwse geleerde met muts: rechter Sir William Shelley op een reliëf in een kerk in Clapham, West Sussex.

De techniek van het breien heeft in Europa een opvallend korte geschiedenis. Van de 12de tot 15de eeuw duikt op verschillende plaatsen voor het eerst gebreide stof op. Het was in trek vanwege de ‘magische’ elasticiteit – vooral handig bij kleding voor kleine kinderen: gebreide kleding is makkelijk aan en uit te trekken en rekt mee als het kind groeit. Geweven textiel is meestal niet zo elastisch. Ook oudere kinderen droegen gebreide kleding. Een gebreide muts was een typisch kledingstuk voor jongens. Het Dordtse scholierenmutsje was afgeleid van het type dat geleerden en juristen droegen. Want geleerd, dat zouden schooljongens immers

ook worden als ze goed hun best deden, althans dat hoopte men.

Nader bekeken

Er is verrassend weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de geschiedenis van het breien. Het mutsje uit Dordrecht belooft waardevolle gegevens aan het licht te brengen, zoals aanknopingspunten over de handel in ruwe materialen en de technieken die werden gebruikt. De muts is een van de meer dan honderd gebreide mutsen uit de 16de eeuw die in het Kopenhagense onderzoek zijn geïdentificeerd. Ze worden in Europese collecties van noord tot zuid – van Noorwegen

tot Kroatië – vermeld. Ze zijn verloren bij scheepsrampen, verborgen, bewaard gebleven in de veengrond, of afgedankt na gebruik. Geen wonder dat ze vaak in slechte staat zijn. De muts uit het Dordtse depot is slap en beschadigd – waarschijnlijk door intensief gebruik – maar biedt nog heel wat informatie over de breigarens en technieken die toen werden gebruikt. Juist de kapotte onderdelen vertellen vaak het meest over de materialen. De muts is in het rond gebreid op vier of vijf naalden in een doorlopende tricotsteek, waarschijnlijk vanaf de kruin, met een toenemend aantal steken richting de rand bij het voorhoofd en de nek. Aan de zijkanten zitten puntig toelopende flappen waar vermoedelijk koordjes aan hebben gezeten om de muts mee vast te maken onder de kin. Aan de afgewerkte kant is een combinatie van steken gebruikt voor de boord.

Reconstructie

Met behulp van uitvergroete afbeeldingen kan meer gedetailleerde informatie over de wol worden verkregen. In elke steek zijn afzonderlijke strengen te onderscheiden die niet tot één enkele draad in elkaar zijn gedraaid zoals bij moderne wol. Misschien gebruikte de maker twee draden, mogelijk van aparte knotten wol. Nog sterker uitvergroete beelden suggereren dat de muts misschien geverfd was of gekleurd door natuurlijk pigment in de schapenvacht. De mutsjes waren vaak rood. Dat is te zien op de koninklijke oorkonde die Koningin Elizabeth in 1590 toekende aan

Detailopname (220 keer vergroot) maakt sporen van verf of natuurlijk pigment in de vezels zichtbaar.

een school in Bristol. De muts uit Dordrecht is vergelijkbaar met mutsen in verschillende Engelse collecties die allemaal een hoofd-omtrek van ca. 54 centimeter hebben – de maat van een zes- tot tienjarig kind. Op basis van deze bronnen kon een reconstructie worden gemaakt, die in 2016 te zien was op de tentoonstelling *The Tudor Child* in Gloucester.

Van schaaft tot hoofd

Het Kopenhagense onderzoek gaat de reis van de wol reconstrueren van schapenvacht tot jongenshoofd, op basis van allerlei gegevens waaronder beschrijvingen, biomoleculaire analyse en experimentele archeologie met gebruik van hedendaagse (brei)technische expertise. Met MICADAS – *mini carbon dating system* – kan de periode waarin de muts is vervaardigd nauwkeuriger worden bepaald. En met een micro CT-scan (micro-computer-tomografie) van de vezel zou kunnen worden vastgesteld van welk schapenras de wol afkomstig is.

De onderzoekers blijven vergelijkend bewijsmateriaal verzamelen van andere mutsjes om te zien hoe uniek of juist gelijkvormig de vezels zijn die verspreid over Europa werden gebruikt. Daarnaast kan identificatie van de schapen(rassen) aanwijzingen opleveren over de herkomst van de wol en daarmee over de handelsroutes voor zowel grondstoffen als gebreide stoffen. Zo wordt een tot nu toe onbekend stuk Europese geschiedenis geschreven. Mede dankzij een grauw wollen mutsje uit het Stadsdepot van Dordrecht. <

Leerlingen van de Queen Elizabeth Hospital charity school, Bristol, in schooluniform met rode muts. Miniatuur in Bristol Boys Charter, 1590

ZELF MEEDOEN?

Het KEME (Knitting in Early Modern Europe) team zoekt enthousiaste brei(st)ers uit de hele wereld die met hun kennis en ervaring willen bijdragen aan dit project.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Jane Malcolm Davies: jmalcolm-davies@hum.ku.dk.

Zij doet haar onderzoek aan de Universiteit van Kopenhagen in het kader van een Marie Skłodowska Curie Fellowship

Reconstructie 16de-eeuws schooluniform voor jongens.

